

רווח להתבונן

עלון מס' 8
פרשת ויחי

מאמרי התבוננות והתחברות בעבודת הנפש והנשמה

אז תפקחנה עיני עורים

פרשה זו סתומה, אומר רש"י, ולמה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם.

כאשר נסתלק יעקב אבינו, ועמו יוסף הצדיק וכל אחיו, והמצרים החלו לשכח את הדר תפארת גדולתם של ישראל, תחילה העמידו פנים שאינם זוכרים את יוסף, ולבסוף דאגו אף להשכיח זאת מעם ישראל, להשכיח מהם שהם בני מלכים, להשכיח מהם שאבותיהם היו מדברים גלויות עם הקב"ה, להשכיח מהם את התגברותו ומלוכתו של יוסף, וירדו לחייהם בצרחות הרסניות של "עבדים אתם" -

תקופה זו, סתמה את עיניהם וליבם של ישראל.

**

אתם יודעים היכן מוזכרים שני האיברים הללו ביחד?

הפסוק אומר: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (במדבר טו טז), ואומרים על כך חז"ל (מדרש במדב"ר י ב) עין רואה ולב חומד.

אם ניתן לומר, חיות כל האדם, המנוע המפעיל של האדם זה שני האיברים הללו, העין רואה מימינה ומשמאלה, מלפניה ומאחריה, מעליה ומתחתיה, וכשהיא רואה היא מעבירה את התדר אל הלב, והוא מתלהב, ורוצה גם, ואז כלי המעשה גומרים.

כמובן שכאשר התורה ציוותה "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" היא אסרה להביט בדברים שהלב יתלהב, ויביא לדברים שאינם רצויים, אבל על הדרך היא גילתה לנו, שככה פועלת נפש האדם, וככה מפעילים את הרצון לחיים -

עין רואה, ולב חומד.

ומה קורה אם לא?

**

יוסי לא זכר הרבה מילדותו, הוא זכר פחות או יותר איך נראתה השגרה, והוא זכר גם טיול יוצא דופן שהוא נסע עם אבא ל"מקומות הקדושים".

הטיול היה ממומן מטעם ה"שלוחה החרדית" בשכונה שבה התגורר. בטיול עצמו, עד כמה שהוא זוכר, אבא רצה להספיק לגמור את כל התהילים באותו יום, ולכן הוא לא דיבר איתו הרבה, יוסי הסתכל רוב הזמן בחלון, ונהנה לראות את הנופים חולפים ביעף. הוא זוכר גם שהמארגן של הטיול חילק להם שתיה וחטיף, כל ילד קיבל טרופית וחבילה ביסלי בטעם בצל. כשהוא גמר את הביסלי, הוא מאד רצה עוד, אבל התבייש לקום ולגשת לקדמת האוטובוס, כי זה יפריע לאבא

לומר תהילים. ובכלל, זה בושות שאבא אומר תהילים והוא, יוסי, עסוק בלנשנש ביסלי.

ואיך נראו החגים בבית? קנו לך בגדים חדשים? לפסח, לסוכות? ילקוט?

הוא לא זוכר. הוא נזכר בעצם כן, שאמא הולכת איתו לחנות בגדים בבני ברק, אמא רוצה להתאים לו חולצה למכנס חדש, אבל בקופה, היא מקבלת שיחה מאבא, אבא שואל אותה היכן היא, והיא עונה, כמו נתפסת בקלקלתה, שהיא בחנות בגדים עם יוסי.

יוסי הקטן תולה בה עיניים גדולות, ורואה שהיא מותקפת, הוא לא יודע מה אבא אומר שם, אבל זה נשמע לו שהוא ממש צועק, אמא מהנהנת בלי קול, ואחרי דקה היא מורידה את הטלפון, ומכניסה לתיק. ואומרת: טוב יוסי, זה באמת בגד יפה, וזה הולם לך, אבל בוא ננסה לראות אם יש חנויות אחרות עם בגדים אחרים. אמא יוצאת איתו מהחנות, והיא "שוכחת" לבדוק בחנויות אחרות.

יוסי, לא מזכיר לה. הוא מפחד שהיא תצטער...

'אבל בסוף היית לבוש לא כן? מה, לא הלכת בלי בגדים?'

ברור שלא, אבל אם שאלת על קניית בגדים אז זה מה שאני זוכר, כנראה תמיד אמא אילתרה משהו, או חבילות בגדים, או מאחים, או שקנתה בבאזר בגדים שלא צריך את הילדים שיבואו למדוד אותם בתאי מדידה...

**

האמת היא, שהסיפור מתחיל עוד לפני כן.

אבא של יוסי התפרנס בכבוד כראוי לאותם ימים, היתה לו מכולת שהכניסה די בריווח, והכל התנהל לכאורה למישרין. אלא שה"מישרין" האלו הציתו לאמא את הדמיון שהיא עשירת השכונה, הרי כל המשפחות הצריכות לחם חלב וקורנפלקס - היו צריכות להם ולמכולתם, אם כן החישוב המהיר הביא אותה להחלטה, שלא מתאים למשפחה שכמותה לגור בבית עם שני חדרי ילדים וחדר מגורים והורים. גם לא מתאים שהיא ושכנתה יצקו חלב שבא מהמכולת שלה - לאותם כלים באותו מטבח.

וכך החלו ההכנות הקדחתניות לקראת ה"שיפוצים".

ה"שיפוצים" כללו החלפה מוחלטת של כל הבית, מהמסד ועד הטפחות, כולל דלת הכניסה. אמא הסתובבה שעות במפעלי שיש ויקרתיים, בנגריות ידועות שם, סופרת את המילימטרים שה"מעצב פנים" שירטט -

ושוכחת לספור. שוכחת לספור את השקלים שהיא חותמת עליהם בצ'קים.

ומאז, כשהוא היה בערך בן ארבע וחצי, התחיל יוסי לחוש ברתיחת היורה.

אבא נעשה קצר רוח. המכולת, כנראה, התאימה רק לפרנסה ולא לפזרנות, המטבח היה מדהים, אבל אבא אכל בו לחם עם טחינה גולמית ושתק. הוא המון שתק.

הוא אף פעם לא צעק, יוסי על כל פנים לא זוכר את אבא צועק על אמא, אבל יוסי הקטן, ואחר כך הגדול, יודע בבירור, שאבא מאשים את אמא -

בגללה, רק בגללה הגענו למצבי לחץ כאלה. אם רק היתה מתאפקת קצת, אם היתה מתפשרת על ארונות פשוטים בחדרי הילדים ולא "עבודת נגר", אם רק היתה מסתפקת בתאורה בסיסית ולא בתקררות גבס לכל אורך

והאלקים עשה את האדם ישר, ובריא שהוא יכול לנהל לפיו חיים קדושים וטבעיים. והמה ביקשו חשבונות רבים...

והאלקים עשה את האדם ישר, עם תדר נורמאלי ובריא שהוא יכול לפי זה לנהל חיים קדושים באור ה', והמה ביקשו חשבונות רבים, אתם יודעים איך החשבונות נשמעים? בערך כך:

אני לא אטעה!

אני אעשה בדיוק להיפך!

אני אעשה בדיוק אותו דבר!

לא משנה מה המשפט המדויק, אם הוא מגיע בעקבות החלטה שקשורה דווקא לחוויה נעימה מדי שעברנו, או קשה מדי שהתמודדנו - הוא יכול להיות משפט מוטעה, המגיע מעיניים עוורות ומלב סתום, המכהה על גלגל החמה הרוחש בקרבנו, נשמה אלוקית שיודעת בדיוק מהי הדרך הכי מתאימה לה ולבני ביתה.

בשביל לגלות את הדרך, אנחנו חייבים דבר ראשון לזהות ולהכיר בכך, שהלכנו שולל אחרי רגש מוטעה, אחרי עיניים סומות ולב מכוסה.

יְרֵאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמְחוּ לְבָנוּ וְתִגַּל נַפְשֵׁנוּ בִישׁוּעַתְךָ בְּאֶמֶת.

נהלך ברגש

אהבה / הקשר הראשון אל החוץ

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבזו לו (שיר השירים ח ז).

מכל התיאורים שמצאנו בתורה שבכתב ושבעל פה על אהבה, עולה הגדרה באהבה, שהיא דבר עוצמתי וחזק, שכאשר הוא ישנו, אין הגיון ואין חשיבה. האהבה שוטפת את לב האדם, ומחברת אותו בחיבור עמוק ובלתי ניתן לערעור בנאהב.

אהבה היא רגש עמוק וסודי, שאינו תלוי בדברים בדרך כלל, לכן יהיה אך מצחיק לנסות להגדיר אותה, אבל ננסה מעט להביא אותה לידי ביטוי קר ומונחי, ומשם נצעד לרגש ה"על מודעי" שלה.

שלמה המלך חיבר שלשה ספרים מרכזיים, שיר השירים, משלי וקהלת. ואומרים חז"ל (שיר השירים רבה א י) שבילדותו חיבר את הספר שיר השירים. וכותב רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע בספרו צדקת הצדיק (אות רב) 'בילדות החשק והאהבה גובר באדם ואז הזמן להשתמש במידת האהבה'.

תינוק קטן המתחיל תקשורת בין אישית, הוא פותח בחיוך, החיוך ללא ספק מצייף כל אחד בתענוג, אין אמא שלא חושבת שהתינוק אוהב אותה, ואין תינוק שלא חושב שאמא אוהבת אותו.

זאת אומרת, האהבה היא הקשר הראשון עם העולם, ועם הוא לא ניזוק ונפגם אז הוא אמור לגדול עם האדם ולהתפתח יחד עמו.

נמצאו למדים, שהאהבה היא הנתנה הראשונה מן האדם אל סביבתו. כשהתינוק בוכה, הוא עוצם עיניים. "עיניים עצומות" מראות על הריכוז בעצמי.

ואולם האהבה היא בעיניים פתוחות, כי כן אהבה היא חיבור מבפנים לבחוץ. חיבור שנלווים אליו רגשות וחוויות הקשורות לתחושה של חיבה או אחדות עמוקה כלפי עצם כלשהו: אדם, בעל-חיים, חפץ ואף רעיון.

במערכת הספירות, האהבה מושרשת במידת החסד, אברהם שהוא ייצוג מידת החסד נקרא 'אברהם אוהבי', והוא כמובן גומל חסדים לכל עוברי אורח כמסופר באריכות בפרשיות התורה.

אז שוב אנו פוגשים את האהבה כמידה השופעת מפנים כלפי חוץ, כפי האפיון של מידת החסד - לגמול חסד לזולתו.

ורוחב הבית שהורחב - אם ולו,

אז היום הוא היה מפרנס נורמאלי, ולא חייב את עורו לגמחי"ם.

אמא, ככה יוסי בטוח, מודה באשמה, לוקחת את האחריות על כתפיה, וכל פעם שאבא מכונס ועצבני, אז היא יודעת שהוא צודק והיא אשמה.

ככה זה הדפוס במח של יוסי: אבא, סחוט ואומלל. ואמא, לא בסדר כי היא פזרנית.

**

'ואיפה אתה פוגש את זה היום?'

אני לא יודע איפה זה "פוגש", אתה שאלת אותי שאלות אז עניתי לך, אני באמת לא יודע מה זה קשור לכאן.

'קשור למה?'

קשור לכל הנושא שבשבילו באתי אליך.

'אולי תזכיר לי למה באת באמת?'

באתי שתעזור לי להפסיק לרצות את אשתי ואת הילדים. אני מרגיש כל הזמן שאני צריך להחמיא להם, גם כשאני עייף, שאני חייב לקנות להם כל מה שהם מצייצים, שאני משתחוה לאשתי אפיים ארצה גם כשאני רוצה בכלל להישאר בקומה זקופה.

'נו, וזה לא קשור לסיפור שסיפרת?'

לא, זה בדיוק להיפך, אבא שלי לא רץ אחרי שבביל לקנות לי ממתקים ומתנות, והוא האשים כל היום את אמא, והוא היה מכונס ועצוב, ואני בדיוק ההיפך, בדיוק בדיוק ההיפך.

...משתדל.

**

אז הנה הסיפור. סיפור שחוזר על עצמו מכל הכיוונים האפשריים. סיפור, שאין בית שהוא אינו מסופר בסגנון אחר ומיוחד, אבל הסיפור הוא אותו סיפור.

ובסיפור של יוסי, סיפור קלאסי של "נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד".

כשהיה יוסי ילד קטן, לא יכול היה לשאת את העלבון של אמא, בחושי המפותחים הוא הבין, שאין כזה דבר "מסכן" שנשוי ל"אשמה", המסכן הוא גם אשם, והאשמה היא גם מסכנה, ובעצם, לא מסכנות ולא אשמה, אלא אבא ואמא עם כל המעלות והמגרעות, זה נתן זו לוקחת, זה לוקח זו נותנת.

הקול הבריא שבתוך יוסי הקטן היה אמור לצקת אותו לעתיד, ולחסן אותו לנהל חיים מתוקנים לגמרי, אבל צרת השעבוד "סתמה את עיניו וליבו", ובמקום לפקוח עיניים ולראות מה היא האמת הפשוטה שמדברת מתוך ליבו הטהור, הוא הלך שולל אחרי עיניו הסתומות וליבו שרק צועק בהיסטריה:

תיזהר לא להיראות כמו אמא!!! תיזהר לא להאשים את אשתך כמו אבא!!!

והאמת היא שילד לא צריך מתנות ושוקולדים כל הזמן, הוא צריך אותם מדי פעם. ואישה לא צריכה עבד בבית לצידה, היא צריכה בעל.

אבל כל מיני חוויות ילדות, מנתקות אותנו מהמציאות, וזה לא משנה אם האבא היה פזרן או קמצן, במחמאות או בכסף, וזה לא משנה מי היה הקרבן, וזה לא משנה מי היה המלך, וזה לא משנה מי היה המיוחד, ומי היה המסכן.

ה"ניתוק", הוא סתימת עיניים ולב מה"רצון האמיתי".

ה"רצון האמיתי", הוא תדר נבואי שאנו מקבלים אותו עם צאתנו לאוויר העולם, תבונה שיודעת בדיוק מה בריא ומה טבעי.